

képünk volna e korszaknak, azokkal sem valami világos történetéről s így a „Langobárdok történetét“ méltán sorolhatjuk hazánk történelmének kútforrásai közé.

A fenti munka a cividalei történelmi kongresszus négy ülésének leírását s azokon felolvasott nyolcz értekezést tartalmazza. *Nino Tamassia* sienai egyetemi tanárnak a langobárdok világtörténeti jelentőségét fejtegető terjedelmes bevezető beszéde után *F. Brandileone* parmai egyetemi tanár értekezik „a 796-ik évi friuli zsinat némely canonjáról“, *V. Capetti* terjedelmes latin értekezésben Paulus költészetét ismerteti, *C. Cipolla* gróf torinoi egyetemi tanár Paulusnak az aquilejai szakalás elbeszélésénél használt egyházi forrásait kutatja, *L. M. Hartmann* „Italia s a nyugati császárság Paulus Diaconus koráig“ című értekezésében foglalja össze a középkor első felének Itáliában lejátszott eseményeit. *T. Hodgkin* oxfordi egyetemi tanár a langobárdok s angol-szászok néprajzi összefüggésével foglalkozik, a hatodik értekezés *dr. Márki Sándor*, az Erdélyi Múzeum 1899-ik folyamában (s külön is) megjelent „A langobárdok hazánkban“ cz értekezésének utolsó fejezetét adja, *dr. Cs. Papp József* fordításában. A hetedik s nyolczadik értekezés, az előbbi *dr. F. Musoni*, az utóbbi *J. Boudouin* de Courtenay tollából, Paulus egyes fejezetei alapján a friuli szlávokkal foglalkozik. Az utóbbi bizonyítja (200 l), hogy a Magyarországon is „Szlavonia s szlovák“ alakban használatos „szláv“ elnevezés elvonás útján a szláv neveknél dívó slav, nőnemű slava (pl. Boguslav, Predzlava) végződésből keletkezett, s úgy lett a rómaiknál az eredetileg ethnikus elnevezésből foglalkozást (sclavus=rabszolga) jelölő név, mint a hogy szerinte a Wengier (=magyar) nemzetnév a lengyeleknél házalót, kepezet jelent s a friuli szlávok is Voger (=magyar) alatt Magyarhonban kalmárkodó kereskedőt értenek.

A felsorolt értekezések, bár különböző kérdésekkel foglalkoznak, ugyanazon középpont, Paulus személye körül csoportosúlnak s ugyanazon szerves összefüggésnek tagjai.

Rácz Miklós.

Az izr. magyar irodalmi társulat Évkönyve.

Évkönyv. Kiadja az izr. magyar irodalmi társulat. Szerkeszti *Bánóczy József*. Budapest. 1900.

A czímben nevezett, 1894-ben alapított társulat hat más kiadványa mellett már hatodik évkönyvét bocsátja közre. Mint elődei, úgy az idei évkönyv is kitűnik tartalmának változatos gazdagságával és külső alakjának tetszetőséggel. De a mi még fontosabb, az egész tiszta magyar hazafias szellem hatja át. Külsőleg is mutatja ezt már az a körülmény, hogy tudományos czikkei között számos tisztán magyar vonatkozásút találunk. Így irodalomtörténetünknek a legdicsebbek közül való 3 alakja, Petőfi, Tompa és Apáczai is egy-egy meleg érzéstől át-

hatott tanulmányoknak szolgál tárgyúl. *Havas* Adolf, a jeles Petőfi-ismerő, a költő halálának félszázados évfordulója alkalmából lendületes hangon irt cikkében, mely az évkönyvet megnyitja, méltán ünnepli Petőfit, a demokratikus eszmék szószólóját s az elnyomott osztályok védőjét, a ki épen e miatt a zsidók iránt is félreismerhetetlenül kifejezte rokonszenvét. Dr. *Eisler* Mátyásnak az egész sorozatot befejező cikke Apáczai Cseri Jánost, nemzeti irodalmunk e sokoldalú, fényes alakját, a ki felé újabban mindinkább több megérdemelt figyelem fordúl, egészen új oldalról mutatja be, mint a héber és a rokon keleti nyelvek alapos ismerőjét és azok tanulmányozásának lelkes ajánlóját. Kortörténeti keretével együtt ez a cikk adalékul szolgál a keleti tanulmányok hazánkban való művelésének még megírandó történetéhez. Dr. *Heller* Bernát érdekesen mutat rá arra a hatásra, melylyel a rabbinikus felfogás, ha nem is közvetlenül, Tompára volt s ez irányban kutatja a „Jézus és a nép“ című legendája forrását. Dr. *Krausz* Sámuel egy tudós cikkben annak az eredetileg héber nyelvű kéziratnak a nyomát kutatja, melynek csak címét ismerjük ugyan és tartalmából annyit, hogy a tizenkét éves Jézus egy eschatologiai tárgyú beszélgetését közli, melyet zsidó törvénytudókkal folytatott, de reánk azért mégis különös érdekléssel bír, mivel azt halljuk, hogy ama kéziratnak görög fordítása a „budai könyvtár“-ból került ki, melyet 1686-ban prédáltak el. Nem lehetetlen azonban, hogy a kézirat eredetileg Mátyás király világhírű könyvtárából való volt, melyről egyébként azt is tudjuk, hogy héber könyveket (kéziratokat) is foglalt magában. *Hazai* Hugó számos szombatos éneket közöl, melyek még sehol sem jelentek meg nyomtatásban és joggal utal arra, mennyi magyar nyelvűnek rejlik ez énekekben, melyek a biblia- és imakönyvfordítók figyelmére nagyon is érdemesek. Dr. *Büchler* Sándor és Dr. *Pollák* Miksa a magyar zsidóság XVIII. századi történetét egészítik ki egy-egy nevezetes közléssel. Amaz az akkor még jog nélküli zsidóknak az 1790-iki országgyűléshez intézett folyamodványát ismerteti, melyben részletesen elmondják mindazon kívánalmukat, „minek megkövetelésére a szentséges természet és népjog jogot adnak“, s melynek eredménye volt az 1790/1-iki országgyűlésnek a zsidókra kedvező, De Judaeis című, 38. törvénycikke. Az utóbbi az Esterházy hercegek védelmi levelét közli, mely a XVII. század végétől fogva a nagymartoni zsidók jogi helyzetét biztosította, és e közlést több más oly adattal egészíti ki, melyek a nevezett hitközség beléletére vetnek világosságot.

A többi tudományos cikk közül, melyek részint kor- és műveltségtörténetiek, részint a vallásbölcészlet és a bibliai tudomány körébe tartoznak, csak egyet említek meg, mely szerzője nevénél fogva nem kevésbé, mint tárgyának rendkívüli érdekessége és aktualitása miatt a méltatást szükségessé teszi. Dr. *Bacher* Vilmos, a modern zsidó tudomány egyik leghivatottabb és legtermékenyebb művelője az,

a ki az ó-szövegség egyik apokryphjének, a 200 évvel Kr. e. keletkezett Szirach könyvének nemrég felfedezett héber eredetijéről értekezik a nála megszokott világos exakt modorban. Már az évkönyv egyik elődjében elmondta, mint hozta Angliába egy tudós asszony, Mrs. Sewes a XI. század óta nyomavesztett héber Szirach-könyvnek egy lapját, melyhez nem sokára más töredékek is járultak, úgy, hogy az eddig egyedül ismert görög és szír fordítás mellett birjuk immár az eredeti szövegnek több mint felét. Azonban, miután az egész tudós világ a leletet valódinak ismerte el és kellően méltatta ezt a rendkívüli irodalmi eseményt, most egy angol tudós azt akarja bizonyítani, hogy a vélt eredeti nem más, mint egy persa zsidónak a görög és szír versio alapján a XI. században készített fordítása. Egy francia tanár pedig azzal áll elő, hogy a héber Szirach egy arabsul beszélő középkori zsidónak a műve, a ki azt a szír fordítás alapján dolgozta ki. Ezen a héber Szirachot veszélyeztető feltevésekkel szemben Bacher itt ugyan nem bizonyítja, de állítja, — s az ő tudományos lelkiismeretében megbizhatunk — hogy a lelet valódiságában nincs okunk kételkedni s nem kell e ritka becsű nyelvemlékről lemondanunk, mely új világosságot van hivatva deríteni, nemcsak magára Szirach könyvére, de az egész bibliai tudományra is némely ágára.

Mindezen többé-kevésbé értékes tudományos czikkeken kívül találunk még egy sor szép költeményt több ismert fiatal poéta tollából. A szépirodalmi részben olvasunk még egy rosszúl választott tárgyról elevenen megírt, de visszataszító rajzot. Külön kiemelendő *Agai* közlése: „Régi naplók“, melyben a „magyar tárcza atyja“ dús színekkel vonzó és kulturtörténeti értékű képet fest arról a zsidóról, a ki idegenből szakadva magyar földre, itt ízig-tővig magyarrá lesz.

Társulati közlemények zárják be az évkönyvet, melynek összeállítására rávall *Bánóczy* József avatott kezére. *Alfa.*